

Hfdst.2 De hereniging

Frederick vertelt. Onmin met Nicolaes Verburgh en Cornelis Caesar. Ontwikkeling op het Chinese vasteland. Dreiging van invasie. Voorgeschiedenis van Koxinga. Overlijden Susanna. Balthasar blijft eten en verhuist naar de Keizersgracht.

Het is begin juli 1685 en in de woonkamer van een statig grachtenpand aan de Amsterdamse Keizersgracht zitten drie mensen in een geanimeerd gesprek. Het zijn de oud-gouverneur Frederick Coyett, die overigens ondanks zijn bijna zeventig jaren nog een krasse verschijning is, zijn zoon Balthasar en Fredericks tweede echtgenote Helena de Sterke. Zij is een tiental jaren jonger dan haar man, maar niettegenstaande haar leeftijd nog steeds een aantrekkelijke vrouw en net als hij, notabel, maar ingetogen gekleed. Het weerzien met haar stiefzoon Balthasar heeft ook haar zeer geëmotioneerd. Uitgebreid moet Balthasar haar vertellen van zijn gezin in Batavia, van zijn vrouw Constantia, van haar dochter met dezelfde naam en van zijn zoontje Frederick Julius, dat inmiddels vijf jaar is geworden en thuis 'Gillis' wordt genoemd, naar zijn overgrootvader. Maar ook vertelt hij dat een tweede zoontje helaas een jaar na de geboorte is overleden aan een van de daar alom heersende 'coortsen'.

Trots verhaalt Balthasar van zijn bezigheden in Batavia, van zijn successen in de foelie- en muskaatnoothandel en van zijn reizen door de archipel. Ja, enkele jaren tevoren had hij zelfs nog een bezoek gebracht aan Fort Nassau op Neira¹ om er de foelie en muskaat voorraden te inspecteren, maar was hij helaas niet in de gelegenheid geweest om ook nog Rosengain te bezoeken, het eiland waar hij een deel van zijn jongensjaren had doorgebracht. Hij doet ook uitgebreid verslag van zijn overige handelsactiviteiten en van de winsten die daarmee voor de Compagnie worden gemaakt. Maar ook van het klein fortuin dat hij met een bescheiden particuliere handel kon maken en waarmee hij inmiddels enig aanzien in Batavia heeft verworven en onlangs nog tot opperkoopman werd bevorderd. In die hoedanigheid was hij enige maanden voor vertrek nog aanwezig op een officiële ontvangst van de nieuwe Gouverneur-Generaal Joannes Camphuys², die eerder gouverneur van Deshima was geweest en bij de kennismaking zelfs nog loffelijk refereerde aan het gouverneurschap van zijn vader Frederick in Japan.

¹ Pulau Neira, een der Banda-eilanden

² Joannes Camphuys, Gouverneur-Generaal van januari 1684 tot 1691

Een dienstbode is inmiddels binnengekomen met een groot dienblad met thee en enkele friandises. Het theeservies is van uiterst dun wit porselein, fraai versierd met blauwe natuurmotieven, maar als Balthasar daar zijn bewondering voor uitspreekt, blijkt Frederick aan dit servies een zeer emotionele herinnering te hebben en begint hij te vertellen.

Frederick Coyett:

"Ja, beste jongen, dit Chinees theeservies is helaas het enige van waarde wat ik toen nog uit Formosa naar Batavia mee heb kunnen nemen! Jij was nog niet eens tien jaren oud toen we het Fort³ moesten verlaten en het met alle zilver, zijde, suiker en andere handelswaar erin moesten afstaan aan die Chinese dwingeland, die bloeddorstige piratenzoon Koxinga. Alles wat ik daar voor onze Compagnie tot stand had gebracht is met die overgave voorgoed verloren gegaan! Ik had de Hoge Heren in Batavia al diverse malen gewaarschuwd voor de Chinese dreiging maar men was er doof en blind voor totdat het te laat was. Ook mijn beide voorgangers Caesar⁴ en Verburgh⁵ waren op de hoogte van de situatie op het vasteland, maar namen berichten over de dreiging van een invasie door Koxinga, die wreedaardige krijgshoofd, niet serieus of vonden het onnodig om passende maatregelen te nemen. Na mijn tweede jaar op Deshima⁶ werd ik als secunde onder de Heer Verburgh aangesteld op Formosa. Ik was aanvankelijk blij met deze benoeming omdat ik nu ook je moeder Susanna met de jonge Balthasar, ja, jij dus, mee kon nemen naar een grote woning op het Fort Zeelandia. Maar al spoedig had ik regelmatig onmin met Verburgh over allerlei zaken. De ene keer was het over de particuliere handel van de Chinezen op het eiland, dan weer was er onenigheid over het beheer van de handelsvoorraden, vond hij dat ik te streng was op de inning van de tienden of zouden mijn dagregisters onjuist, incompleet of zelfs te uitgebreid zijn, maar steeds ontaardde ons overleg in twistgesprekken en ontstond er een wederzijds ressentiment. Ik vond hem hooghartig, pedant en steilorig. Na een jaar werd hij opgevolgd door Cornelis Caesar en was ik voor even verlost van deze querulant, deze kniesoor. Edoch, ook met de Heer Caesar was het op overeenkomstige wijze kwaad kersen eten.

³ Fort Zeelandia, aan de zuidwesthoek van Formosa, het huidige Taiwan, werd in 1661 opgegeven

⁴ Cornelis Caesar, gouverneur van Formosa van 1653-1656

⁵ Nicolaes Verburgh, gouverneur van 1649-1653

⁶ van November 1652 – November 1653

Het enige geluk waar ik mij aan kon laven was mijn jonge gezin, totdat ook daar het noodlot toesloeg. Mijn Susanna, jouw moeder, werd op zekere dag ziek, eerst alleen wat koortsig, daarna ernstiger, begon zich slap en lusteloos te voelen en tenslotte raakte zij geheel buiten kennis. Alle remediën faalden in het herstel en tenslotte kwam zij te overlijden. Jij was nog te jong om het gemis te beseffen maar ik miste haar vanaf de eerste dag, haar liefde en haar troostende woorden als ik weer eens met de gouverneur een onaangename discussie had gehad. In diezelfde tijd overleed ook een opperkoopman op Zeelandia, de Heer Pieter van Alphen, die een kinderloze weduwe achterliet, Helena. In onze treurnis vonden wij troost bij elkaar en nog geen jaar later besloten we te trouwen. En zo heeft zij, jouw stiefmoeder dus, jou liefdevol grootgebracht, als ware jij haar bloedeigen kind.

Over deze Koxinga heb jij daar op Zeelandia destijds natuurlijk vaak gehoord en de droevige afloop van zijn invasie ook meegemaakt, maar ik zal je nu uitleggen welk een gevaarlijk heerschap hij eigenlijk was. Toen de Compagnie jaren geleden voor de zijdehandel met China een handelspost had gevestigd op een van de eilandjes⁷ voor de kust, leidde dat tot groot ongenoegen bij de Chinese machthebbers op het vasteland. Men wilde wel handeldrijven met die 'roodharige barbaren', zoals wij door de Chinezen werden genoemd, maar men duldde geen buitenlandse vestiging zo vlak onder de kust. Er ontstonden schermutselingen en in de ontstane spanning werd bemiddeld door een Portugees sprekende Chinese koopman en piraat, een zekere Zheng Zhilong, die de gouverneur van die factorij ervan wist te overtuigen dat het beter was om deze vestiging te verplaatsen naar het nabij gelegen Formosa, een eiland waar de Chinezen geen enkel belang in stelden. Zo werd na een verblijf van twee jaren op Penghu⁸, verhuisd naar Formosa en werd daar ons Fort Zeelandia gesticht. Omdat het eiland slechts schaars bevolkt werd door koppensnellende wilden die voornamelijk in de binnenlanden leefden, werden voor de bouw van het fort Chinese koelies van het vasteland overgebracht, die zich later in de omgeving van het fort vestigden en zich op bescheiden schaal op landbouw gingen toeleggen. Vanuit het fort kon de Compagnie mooi de handel met China en Japan controleren en waar nodig, zo af en toe een Spaans of Portugees galjoen vermeesteren. Omdat de Compagnie voor de handel met de Chinezen dringend behoefte

⁷ Penghu, een der Pescadores eilanden, ten zuidwesten van Formosa

⁸ 1622-1624

had aan tolken, trad deze Zheng Zhilong als zodanig in onze dienst. Maar, met zijn vloot van enkele honderden jonken en duizenden mannen nam hij ook graag deel aan onze kaapvaart op Portugese en Spaanse schepen en hij deinsde er zelfs niet voor terug om ook eigenhandig Chinese havens en kusten te plunderen. Maar de groeiende omvang van zijn vloot en de macht die hij er mee verwierf begon hem een slechte reputatie te geven en voor de Compagnie een bedreiging te worden. Bovendien besloot hij zich op zeker moment aan te sluiten bij de Ming-machthebbers in de kustprovincie Fujian, waar hij zichzelf tenslotte tot gouverneur van die provincie uitriep⁹. Nu werden het andere piraten die zijn én onze handel met Fujian bedreigden en de toenmalige gouverneur van Formosa, Hans Putmans, besloot Zheng Zhilong te hulp te komen. In de volgende jaren verslechterde echter de verstandhouding tussen Putmans en Zhilong vooral omdat de vrije handel met het vaste land van China verre achterbleef bij de verwachtingen. Toen het Putmans ter ore kwam dat Zhilong bezig was een grote oorlogsvloot te bouwen dacht hij daar met een verrassingsaanval¹⁰ een stokje voor te steken, maar dat liep uit op een catastrofe voor de Compagnie en zette de verhoudingen op scherp.

Een tiental jaren tevoren had deze Zheng Zhilong bij een Japanse vrouw in Hirado een kind verwekt dat Zheng Chenggong¹¹ genoemd werd en die al op jeugdige leeftijd zijn vader in piraterij gezelschap hield. Omdat de jongeman bij Zhu Yujian, de Ming-keizer in Fujian, in een goed blaadje stond kreeg hij de bijnaam Koxinga, wat iets als 'keizerlijke achternaam' zou betekenen. Deze Koxinga deed in piraterij zeker niet onder voor zijn vader en zou daarin zelfs nog beruchter worden.

Maar inmiddels waren er op het vasteland van China grote veranderingen gaande. De Mantsjoerijnen uit het noorden overmeesterden meer en meer land en veroverden zelfs Peking al in de tijd dat mijn zwager¹² gouverneur van Formosa was. Steeds verder wisten zij hun gebied uit te breiden ten koste van de Ming heersers in het zuiden. Toen het deze Zheng Zhilong te heet onder de voeten werd liep hij over naar die noordelijke Qing heersers en trachtte hij tevergeefs zijn zoon Koxinga over te halen om mee te gaan. Maar deze weigerde en bleef de zuidelijken trouw. Nu moest Koxinga het met zijn tienduizenden

⁹ in 1640

¹⁰ 1633, slag in de Baai van Liaoluo

¹¹ 1624-1662

¹² François Caron, 1644-1646 gouverneur van Formosa, was getrouwd met de zuster van Susanna Boudaen

soldaten opnemen tegen de machtige legers van de Qing en was daar aanvankelijk wel succesvol in, te meer daar hij over een grote vloot jonken kon beschikken waarmee hij zijn legers snel langs de kust kon verplaatsen. Toch verloor hij in de loop der tijd zijn invloed op het vasteland en lag het in de lijn der verwachting dat hij op enig moment de wijk zou moeten nemen, hetzij naar Formosa, dan wel naar het Portugese Macau of het Spaanse Manilla.

Ik heb dus ook al als secunde onder Verburgh en Caesar die ontwikkelingen allemaal meegemaakt en toen al meermalen bij mijn principaal aangedrongen om de Raad in Batavia van die dreiging te verwittigen. En ik was niet de enige die de Hoge Heren in Batavia waarschuwde! Al tijdens de ambtstermijn van Verburgh moet Batavia ook door anderen op de hoogte zijn gesteld van de ontwikkelingen in China, maar in plaats van versterkingen naar Formosa te sturen zond men een kostbaar gezantschap¹³ naar de Chinese keizer in Peking om de handel in zijde en porselein nieuw leven in te blazen, evenwel zonder veel succes. En dat was dus de situatie bij mijn aantreden als gouverneur van Formosa."

¹³ 1655-1657, Jacob de Keijzer en Pieter de Goyer gaan van Kanton (Guangzhou) naar Peking voor een audiëntie, een reis over land van 2200 km.